pusė trasų paklota uždaru būdu – praduriant. Atvirai kasta vietose, kur jau yra kokios nors komunikacijos arba su jomis susikertama. Iš viso užfiksuota 11 kultūrinių sluoksnių pjūvių, kurių bendras ilgis 404 m. Bendras elektros kabelių trasų ilgis siekė apie 900 m.

G. Zikaro ir Paminklų gatvėse rasti maišyto molio sluoksniai gali būti susiję su baterijos ar kitų įtvirtinimų statyba. Šioje vietoje aukštas gruntinis vanduo. Juodžemio sluoksniai gana vėlyvi, juose pastebėtos XX a. buitinės atliekos. Pjūvyje tarp G. Zikaro ir A. Mackevičiaus gatvių užfiksuoti akmenys galbūt sudėti kaip šlaito tvirtinimas. A. Mackevičiaus gatvėje per paskutinius dešimtmečius dabartinis paviršius pakeltas apie 50 cm. Archeologinių radinių žvalgymų metu nerasta.

The field survey on G. Zikaro, Paminklų, and A. Mackevičiaus Streets

In 2009 a field survey was conducted in laying an electric cable on G. Zikaro, Paminklų, and A. Mackevičiaus Streets on the E edge of Kaunas Old Town. During it, 11 cultural layer sections with a total length of 404 m were recorded in the 900 m long electric cable trench that was dug. This area was only developed in the 19th century so no valuable cultural layer was found, only layers of clay mixed with stones were encountered.

Algirdas Žalnierius,
Dainius Balčiūnas

Radiniai iš 2008 m. tyrinėjimų sklype A. Jakšto gatvėje 6

Kauno senamiesčio 43 kvartalo sklypo A. Jakšto gatvės 6 2008 m. tyrinėjimų rezultatai jau buvo paskelbti (žr. *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 324–327). Tačiau šiame straipsnyje tik bendriausiais bruožais užsiminta apie tyrinėtame plote surastus XIV–XVIII a. archeologinius radinius, nes tuo metu jie nebuvo iki galo sutvarkyti. Nors tai daugeliu atvejų gerai pažįstama ir dažnai Kauno senamiestyje randama archeologinė medžiaga, jos gausa ir kai kurių radinių unikalumas paskatino parašyti papildomą straipsnį, ir bent iš dalies pristatyti tyrinėjimų metu aptikus radinius, kurie aprašyti pagal tyrinėtame sklype užfiksuotus 4 kultūrinių sluoksnių horizontus: XIV a. vidurio – XV a., XV a. pabaigos – XVI a. I pusės, XVI a. vidurio – XVII a. I pusės ir XVII a. II pusės – XVIII a. kultūriniai sluoksniai.

Seniausios šiuo metu žinomos istorinės žinios apie sklypą A. Jakšto gatvėje 6 yra tik iš 1602 m., kada jo savininkas parapinei bažnyčiai padovanojo čia stovintį namą. XVIII a. sklypą įsigijo Kauno pirklių Šmitų šeima, to amžiaus gale sklypas buvo prijungtas prie Reisų valdos. Po 1800 m. miesto gaisro iki XIX a. vidurio sklypas stovėjo tuščias, o 1843 m. čia minimas Kauno burmistro T. Reiso sodas. 1857 m. sklypas atiteko A. Keleriui, kuris jame pastatė iki tyrinėjimų pradžios čia stovėjusį pastatą.

Pirmasis sluoksnių horizontas (XIV a. vidurys – XV a.). Tyrinėto ploto V dalyje pirmąjį sluoksnių horizontą sudaro virš pirminio žemės paviršiaus supiltas iš pilies gynybinio

griovio iškastas žvyro sluoksnis ir virš jo susiklostęs iki 30 cm storio pilko juodžemio sluoksnis su žvyro priemaiša. Tyrinėto ploto R dalyje juodžemyje žvyro nebeaptikta, čia virš pirminio paviršiaus yra susiklostęs juodos spalvos juodžemio sluoksnis su gausia organikos priemaiša. Virš geologinių sluoksnių paviršiaus surastos dviejų laužaviečių vietos, susijusios su pirmosios Kauno pilies statyba ir datuojamos XIV a. viduriu. Prie A. Jakšto gatvės surastos XV–XVI a. riba datuojamos puodų degimo krosnies požeminės dalies liekanos. Centrinėje ploto dalyje XV a. buvo įrengtos 2 tualetų duobės ir iškastos 4 neaiškios paskirties duobelės. Pirmojo horizonto radinius sudaro puodynių koklių ir buitinės keramikos šukės. Puodyniniai kokliai žiesti, degti redukcinėje ir oksidacinėje aplinkoje, pilkos, rusvos spalvos. Jie buvo su kvadratinėmis angomis, kurių pakraštėliai horizontalūs arba profiliuoti į vidų. Pažymėtina redukcinėje aplinkoje degta, sukta kampinio puodynio koklio kolonėlė.

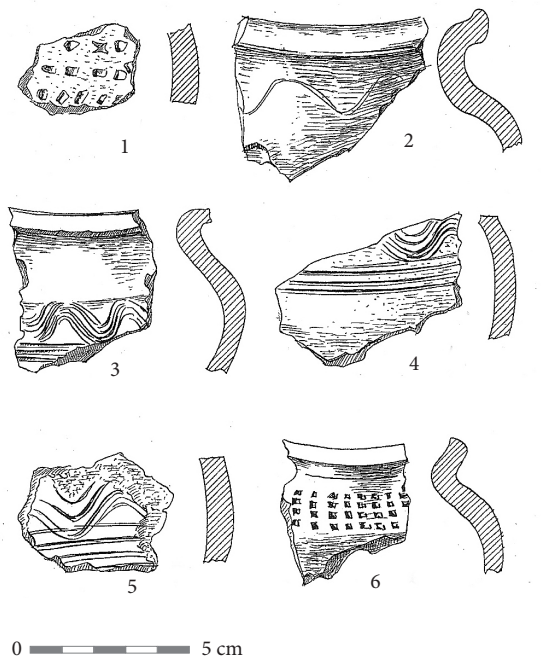

1 pav. XIV–XV a. virimo puodų šukės. V. Trečiokienės pieš.
Fig. 1. Sherds of 14th–15th-century cooking pots.

Virimo puodai lipdyti apžiedžiant. Molyje yra smulkių ir vidutinio stambumo granito kristalų ar sijoto žvyro priemaiša. Puodai degti oksidacinėje aplinkoje, sienelių išorė aprūkusi, kai kur viduje matyti virimo metu susidariusios apnašos. Dalies puodų peteliai puošti įkartėlėmis, įrėžtomis bangelėmis ar bangelėmis su horizontaliomis linijomis (1–2 pav.). Retesnis yra štampuotas duobelių eilių ornamentas. Išskirtina puodo šukė puošta horizontaliomis netaisyklingo stačiakampio formos duobučių eilėmis (1:1 pav.). Tokių pat puodų šukių yra surasta pirmosios Kauno pilies sluoksniuose, todėl ji datuojama XIV a. viduriu. Puodų pakraštėliai atlenkti į išorę arba vertikalūs, kai kurių briaunos užapvalintos arba profiliuotos. Taip pat profiliuoti ir nepuoštų virimo puodų pakraštėliai. Panašios virimo puodų šukės surastos ir duobėje, kuri buvo iškasta nuo pirmojo sluoksnių horizonto paviršiaus (3 pav.).

Kitą buitinės keramikos grupę sudaro žiestų, degtų redukcinėje ir oksidacinėje aplinkoje įvairios paskirties indų šukės. Redukcinėje aplinkoje degtų puodų molyje yra smulkaus smėlio priemaiša, pačios šukės pilkos, tamsiai pilkos spalvos, pakraštėliai statūs ir užapvalinti, atlenkti į išorę, kai kada indo pakraštėlyje yra profiliavimas dangteliui. Vieno dangtelio skersmuo 12 cm, aukštis 6 cm, su apvalia apversto kūgio formos rankenėle. Indų dugnų fragmentuose matomos pjovimo žymės arba glaistymas. Išskirtinos žiestų ąsočių šukės, kurių išorinė sienelių pusė prieš degi-

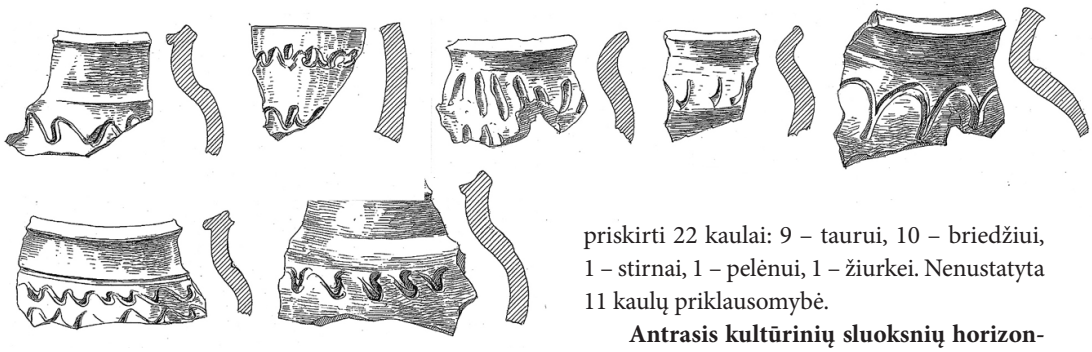

0 5 cm

2 pav. XV a. virimo puodų šukės. V. Trečiokienės pieš.
Fig. 2. Sherds of 15th-century cooking pots.

mą buvo nušlifuota. Jų pakraštėliai statūs, briauna suapvalinta, ąsos profiliuotos išilginiais įbraukimais.

Oksidacinėje aplinkoje degtų indų pakraštėlių ir sienelių šukių rasta daug mažiau. Jų pakraštėlių profiliavimas nesiskiria nuo degtų redukcinėje aplinkoje. Indų sienelių išorėje yra horizontalios žiedimo rievės, vidus neglazūruotas arba glazūruotas geltona, žalia glazūra, molis su smėlio priemaiša, rusvos spalvos. Rasta ir importuotos keramikos šukių. Tai ąsotėlių kaklų šukės, žiestos iš akmens masės, dengtos bespalve ir rusva glazūra. Tiksliau pasakyti, iš kur buvo atvežti šie indai, šiuo metu negalime. Metalinių dirbinių rasta labai nedaug – tai neaiškios paskirties geležinių įrankių dalys, durų kniedės, vinys, smeigtuko dalis.

Pirmo horizonto sluoksniuose surasti 232 gyvūnų kaulai. Naminiams gyvūnams priklauso 197 kaulai: 137 – galvijams, 14 – avims / ožkoms, 40 – kiaulėms, 6 – arkliams. Surastas vienas žąsies kaulas. Laukiniams gyvūnams priskirti 22 kaulai: 9 – taurui, 10 – briedžiui, 1 – stirnai, 1 – pelėnui, 1 – žiurkei. Nenustatyta 11 kaulų priklausomybė.

Antrasis kultūrinių sluoksnių horizontas (XV a. pabaiga – XVI a. I pusė). Jį sudaro visame tyrinėtame plote užfiksuotas priesmėlio sluoksnis, supiltas artimiausioje aplinkoje atliekant didelės apimties žemės kasimo darbus. Pagal radinius sluoksnis datuojamas XV–XVI a. I puse. Nuo šio sluoksnio paviršiaus tyrinėto ploto PR dalyje yra iškasta mėšlo duobė, kurios užpylime buvo surinkta daug kelių tipų žiestų puodyninių koklių fragmentų, datuojamų XV a. II puse – XVI a. pradžia. Priesmėlio sluoksnyje rasta virimo puodų, žiestos buitinės keramikos, puodyninių koklių pakraštėlių, sienelių ir dugnų šukių. Didesnė dalis puodyninių koklių degti oksidacinėje aplinkoje, rusvos spalvos, angos kvadratinės, pakraštėliai profiliuoti į vidų. Tik kelių puodyninių koklių fragmentai degti redukcinėje aplinkoje. Trys puodyninių koklių fragmentai viduje glazūruoti žalia ir ruda glazūra, dugnas puoštas daugialape rozete. Rasta tik viena plokštinio koklio rėmelio dalis bei lovinio koklio fragmentas, glazūruotas žalia ir geltona glazūra.

Virimo puodai lipdyti apžiedžiant, jų molyje yra smėlio ir grūsto granito kristalų, degti oksidacinėje aplinkoje, rusvos, pilkai rusvos spalvos. Pakraštėliai įvairiai profiliuoti – statūs, atlenkti į išorę, profiliuota briauna, dalis yra su iki 1 cm aukščio kakleliu. Pažymėtina,

kad antrame sluoksnių horizonte neaptikta ornamentuotų virimo puodų šukių. Redukcinėje aplinkoje degti puodai ir puodynės žiestos, pakraštėliai atlenkti į išorę, suapvalinti. Rasti keli mažesnių indų – puodynėlių ir puodelių dugnų fragmentai. Stalo indų – ąsočių, bokalo ir dubenėlio fragmentai degti redukcinėje aplinkoje, išorinės sienelės šlifuotos, pilkos ir tamsiai pilkos spalvos. Puodų dangteliai taip pat degti redukcinėje aplinkoje, pilkos spalvos. Žiestų ir oksidacinėje aplinkoje degtų puodų šukės, kaip ir pirmame sluoksnių horizonte, sudaro mažesnę keramikos radinių dalį. Oksidacinėje aplinkoje degtų puodų ir puodynių molyje yra smėlio priemaiša, pakraštėliai atlenkti į išorę ir prispausti bei statūs ir profiliuoti. Puodų šukės neglazūruotos arba vidus padengtas žalia ir ruda glazūra. Trikojų indelių šukių vidus glazūruotas geltonai. Retesnis radinys – žaliai glazūruotos taupyklės fragmentas. Pasitaikė ir importuotos keramikos puodų iš baltos molio masės šukių. Puodai galėjo būti atvežti iš Lenkijos Kielcų miesto, kur specializuotasi tokio tipo keramikos gamyboje. Radiniai datuojami XV a. pabaiga – XVI a. I puse.

Antrajam sluoksnių horizontui priskirti ir radiniai, aptikti užpiltoje tualeto *duobėje 7*. Duobės dugne buvo susigulėjęs apie 50 cm storio žmogaus mėšlo sluoksnis, kuriame rasta redukcinėje aplinkoje degtų puodyninių su keturlapės rozetės formos anga koklių fragmentų, virimo puodo, redukcinėje aplinkoje degtų puodynių šukių. Retesni radiniai – rudai glazūruota kepimo lovio ir ąsočio sienelių bei dugno dalies šukė. Ąsočių šukės degtos redukcinėje aplinkoje, sienelių išorė vertikaliai nušlifuota. Radiniai datuojami XV a.

Tualeto duobės viršutinė dalis užpilta iki 1,4 m storio perdegusio molio, plytų nuoskalų

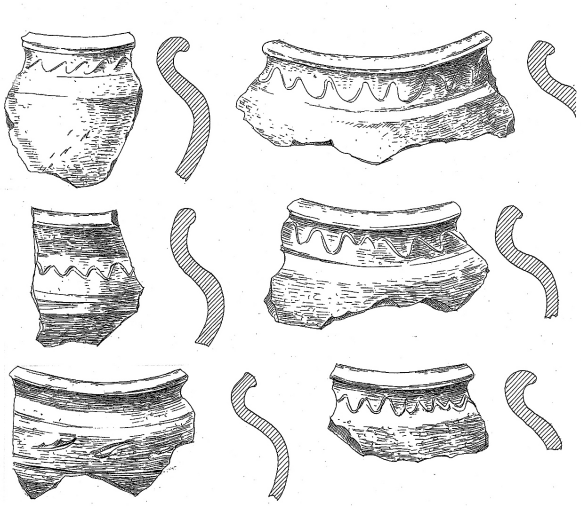

3 pav. XV a. puoštos virimo puodų šukės. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 3. Sherds of 15th-century decorated cooking pots.

sluoksniu, kuriame rasta 4 tipų puodyninių koklių fragmentų. Visi kokliai žiesti, su kvadratine anga. Pažymėtina, kad puodyninių koklių viršutinės dalys yra juodos arba įvairių atspalvių pilkos spalvos, o jų dugnai ir apatinės sienelių dalys rusvos arba rusvai pilkos spalvos. Greičiausiai visi rasti puodyniniai kokliai buvo išdegti redukcinėje aplinkoje, bet krosnyje jie buvo sumūryti taip, kad jų dugnus veikė atvira ugnis. Ugnis išdegino redukuotą anglį ir gražino pirminę įvairių atspalvių rudą molio spalvą koklių dugnams ir apatinei sienelių daliai.

Pirmo tipo koklių pakraštėlio aukštis 15,5 cm, angos dydis 10,5x11 cm, dugno skersmuo 8,5 cm. Angos vidiniai šonai per vidurį puošti į vidų atsikišusiais trikampėliais (4:1 pav.). Antro–trečio tipo puodyninių koklių anga kvadratinė, koklio aukštis 16,5 cm,

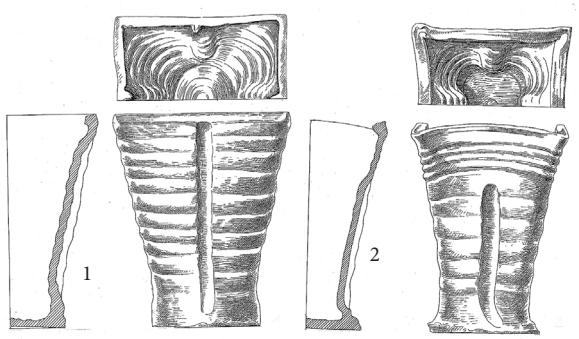

4 pav. Puodyninių koklių rekonstrukcijos: 1 – pirmo tipo koklis; 2 – antro–trečio tipo kokliai. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 4. Reconstructions of 'pot-shaped' stove tiles (Topfkacheln): 1 – a type I tile; 2 – type II–III tiles.

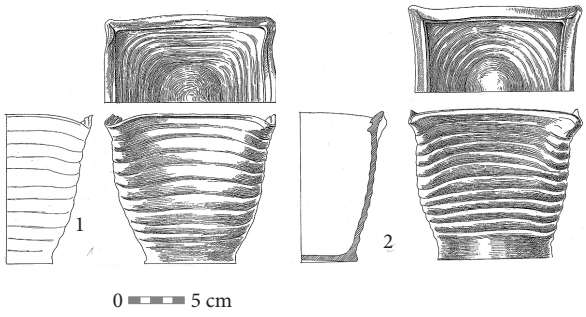

5 pav. XVI a. I pusės puodyninių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 5. Reconstructions of 'pot-shaped' stove tiles from the first half of the 16th century.

angos dydis 10,5x11 cm, dugno skersmuo 8 cm (4:2 pav.). Tik trečio tipo puodyninių koklių sienelės ties dugnu yra daugiau įsmaugtos, patys kokliai kiek žemesni. Visų pirmo–trečio tipo koklių šonuose yra vertikalūs įspaudimai, horizontalūs pakraštėliai, išorėje sienelių paviršiuje yra neryškios ir retos žiedimo rievės. Ketvirto tipo koklių aukštis 12,5 cm, anga 11,3x12 cm dydžio, dugno skersmuo 8 cm. Pakraštėlis nuolaidus į vidų, su dvigubu profiliu. Rekonstruotas koklis degtas oksidacinėje aplinkoje, rusvos spalvos, kiti to paties tipo koklių fragmentai pilkos spalvos ir atrodytų, kad buvo degti redukcinėje aplinkoje. Tačiau neatmestina prielaida, kad kokliai redukavosi ir papilkėjo gaisro metu, po kurio krosnis buvo išardyta ir išmesta. Pirmo–trečio tipo kokliai datuojami XV a. II puse, ketvirto tipo kokliai – XVI a. II puse (5–6 pav.).

Antro horizonto sluoksniuose surasta 219 gyvūnų kaulų. Naminiams gyvūnams priklauso 151 kaulas: 114 – galvijams, 3 – avims / ožkoms, 22 – kiaulėms, 7 – arkliams, 3 – atrajotojams, 2 – šunims. Laukiniams gyvūnams priskirti 6 kaulai: 2 – taurui, 3 – briedžiui, 1 – elniui. Nenustatyta 62 kaulų priklausomybė.

Trečias kultūrinių sluoksnių horizontas (XVI a. vidurys – XVII a. I pusė). Sluoksnių horizontą sudaro priesmėlio, žvyro, pilkos žemės sluoksniai, grindinių liekanos, susiklostę XVI–XVII a. I pusėje. Tyrinėto ploto Š dalyje surastos gerai išlikusio mūrinio pastato rūsio liekanos. Pagal kultūrinių sluoksnių stratigrafiją mūrinis pastatas buvo pastatytas XVI a. I pusėje, jis orientuotas V–R kryptimi. Pastatas yra apie 11,35 m ilgio, 6,62 m pločio. Jame įrengtas 8 m ilgio ir 4,88 m pločio rūsys, išgrįstas lauko riedulių grindiniu. Į jį buvo patenkama iš Š pusės, pro laiptinę, įrengtą pastato R dalyje. Rūsio P sienoje yra 2 šviesolangiai. Rūsys pradžioje turėjo medinę perdangą, vėliau sumūrytas cilindrinis skliautas. Statant pastatą planuota jį pratęsti R kryptimi, nes rūsio R sienoje buvo išmūrytos durys ir net iškasta pamatų duobė. Tačiau vėliau durys buvo užmūrytos, o pamatų duobė užpilta. Pats pastatas sudegė ir buvo nugriautas XVIII a., o pastato rūsys naudotas iki XX a. vidurio. Pastato kiemo P dalyje buvo surastos neaiškios

paskirties požeminės krosnies liekanos. Krosnyje sumūrytų plytų formatai artimi XVI a. rūsio plytų dydžiui.

Iškastos pamatų duobės užpylime ir šiukšlių duobėje, aptiktoje prie pastato P sienos, buvo surasta labai turtinga XV–XVI a. I pusės puodyninių ir plokštinių koklių, buitinės keramikos kolekcija. Kadangi abiejose duobėse aptikti radiniai datuojami tuo pačiu chronologiniu laikotarpiu, jie bus aprašyti kartu.

Puodyniniai kokliai žiesti. Vyrauja oksidacinėje aplinkoje degti kokliai, redukcinėje aplinkoje degtų koklių šukės sudaro nedidelę radinių dalį. Dubeniniai kokliai žiesti, jų išorėje yra daugiau ar mažiau išreikštos žiedimo rievės, kvadratinė anga, kurios briauna dažniausia yra horizontali, rečiau profiliuota į vidų. Dugnai puošti daugialapėmis rozetėmis, „sraigėmis“, reljefiniu apskritimu. Šių koklių vidus dažniausiai glazūruotas žalia glazūra, nors rasta ir neglazūruotų tokių koklių šukių. Išskirtiniai yra dubeninių koklių fragmentai, kurių vidus padengtas ruda įvairių atspalvių glazūra, o dugnai puošti daugialapėmis rozetėmis (7 pav.). Šių koklių aukštis 8 cm, anga 13,5x13,5 (?) cm, dugno skersmuo apie 8 cm. Kauno senamiestyje rudai glazūruotų dubeninių koklių randama retai, todėl manome, kad šie kokliai galėjo būti importuoti iš Prūsijos Pamario miestų, galbūt iš Gdansko.

Puodyniniai kokliai irgi žiesti. Jų išorėje yra ryškios žiedimo rievės. Šie kokliai yra su kvadratine, rečiau apvalia anga, degti oksidacinėje aplinkoje (5:1 pav.). Jie 11–12 cm aukščio, 12x12 cm dydžio, dugnų skersmuo 7–9 cm, angos briauna dažniausiai profiliuota į vidų. Dauguma puodyninių koklių neglazūruoti, tačiau rasta ir žaliai glazūruotų koklių fragmentų, kurių dugnas puoštas daugialape rozete.

6 pav. XV–XVI a. pradžios puodyniniai kokliai. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 6. 15th – early 16th-century 'pot-shaped' stove tiles.

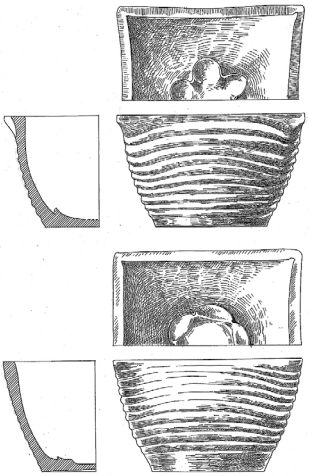

7 pav. XVI a. I pusės dubeninių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 7. Reconstructions of 'bowl-shaped' stove tiles (Schüsselkacheln) from the first half of the 16th-century.

Žaliai glazūruotas ir koklių apvalia anga vidus. Išskirtinis radinys – puodyninis koklis, kurio aukštis 28 cm, angos dydis 17x18 cm, dugno skersmuo 15 cm, pakraštėlio plotis 1,6 cm. Jis dvigubai didesnis už įprastinius koklius. Šalia rasto sveiko, įprasto dydžio puodyninio koklio matmenys: aukštis 11 cm, angos dydis 11,8x11 cm, dugno skersmuo 9 cm (8 pav.). Didysis koklis žiestas, degtas oksidacinėje aplinkoje, rusvos spalvos, pakraštėlis profi-

8 pav. XVI a. I pusės puodyniniai kokliai. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 8. 'Pot-shaped' stove tiles from the first half of the 16th century.

0 5 cm

9 pav. XV–XVI a. ribos plokštinių importinių (?) koklių fragmentai. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 9. Imported (?) panel stove tiles (Blattkacheln) from the turn of the 16th century.

liuotas, horizontalus. Neaiški jo vieta ir paskirtis krosnyje, nes tokio neįprasto formato beveik sveikas koklis rastas pirmą kartą.

Duobėse rasta ir įvairiai ornamentuotų lovinių ir plokštinių koklių fragmentų. Kaip išskirtiniai radiniai paminėtini plokštinių koklių ar dekoratyvinių plokščių šukės, dengtos ryškia geltonai ruda ir žalsva glazūra (9 pav.). Šie radiniai savo glazūros spalva ir galimai molio sudėtimi panašūs į anksčiau minėtus dubeninius koklius. Gali būti, kad tai importuoti iš Lenkijos Pamario dirbiniai. Viena šukė dekoruota karūnuotos moters figūrėle su maldai sudėtomis rankomis, kiti – bokštais (?), architektūrinėmis detalėmis ir augaliniu–geometriniu ornamentu. Nemažai surasta retesnių Kauno senamiestyje lovinių koklių fragmentų, kurių didesnė dalis siužetų pažįstami iš ankstesnių Kauno senamiesčio tyrinėjimų. Kokliuose pavaizduota stovinti šventosios figūra, šokėjų pora, muzikantas, grojantis styginiu instrumentu (10 pav.), ir galbūt Adomu ir Ieva, stovinčiais abipus pažinimo medžio. Lovinių koklių užuolaidėlės dekoruotos augaliniu ornamentu ir rombais su kryžiais, padengtos žalia glazūra. Kiti plokštiniai kokliai, kurie krosnyje buvo komponuojami kartu su loviniais kokliais, dekoruoti dviejų tipų stilizuotais augalų vaisiais – žiedais, daugialapėmis įvairių formų rozetėmis, dengti angobu ir žalia, balta, ruda glazūra (11 pav.). Koklių plokštės įgilintos, platūs rėmeliai puošti trikampėliais. Atrodytų, kad tose pačiose krosnyse naudoti karniziniai ir vainikuojantys kokliai, puošti angelu – skydnešiu (12 pav.). Krosnių karūnėlės ažūrinės, dengtos žalia glazūra (13 pav.).

Surasta lipdytų virimo puodų, žiestų ir degtų redukcinėje bei oksidacinėje aplinkoje puodų, puodynių, dubenų, keptuvių, kepimo

10 pav. Lovinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš. 0 5 cm

Fig. 10. Reconstructions of niche stove tiles (Nischenkacheln).

11 pav. XVI a. I pusės plokštinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš. 0 5 cm

Fig. 11. Reconstructions of panel stove tiles from the first half of the 16th century.

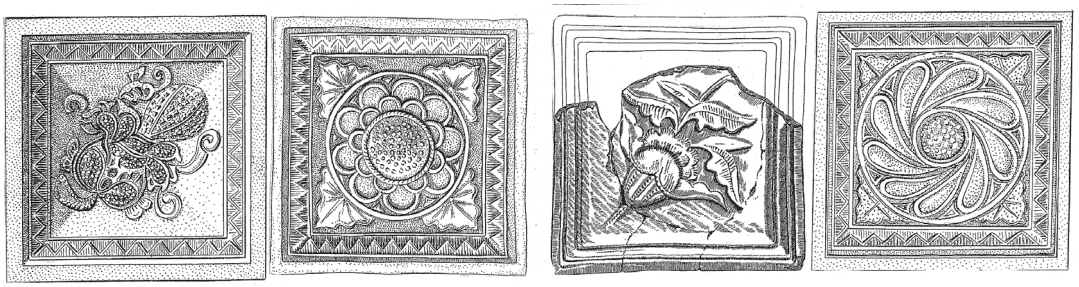

12 pav. XVI a. I pusės karnizinio ir vainikuojančių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 12. Reconstructions of cornice (Gesimskacheln) and crest (kranzkacheln) stove tiles from the first half of the 16th century. 0 5 cm

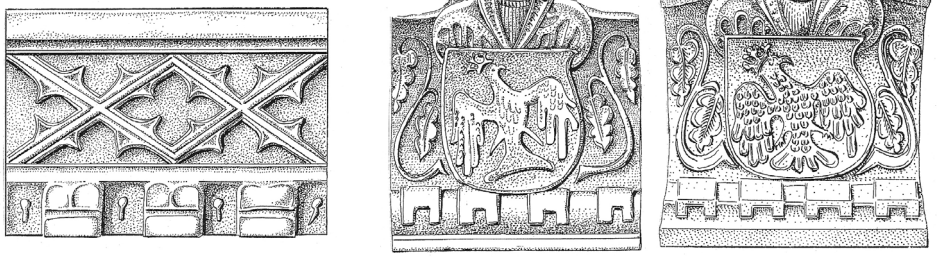

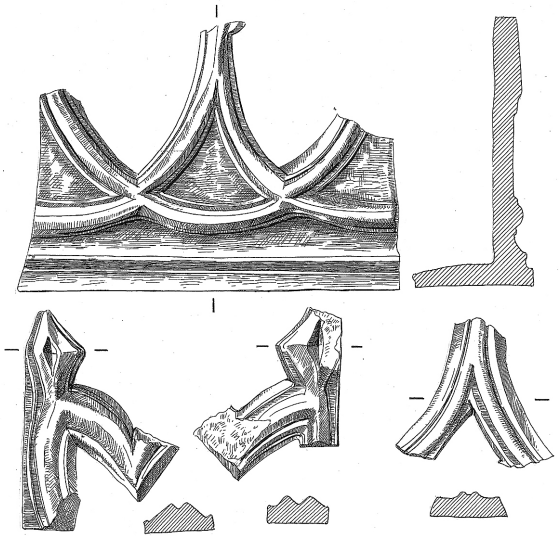

13 pav. XVI a. I pusės ažūrinės karūnėlės. V. Trečiokienės pieš. 0 5 cm

Fig. 13. Pierced 'crown' stove tiles (Bekrönungskacheln) from the first half of the 16th century.

14 pav. XV–XVI a. ribos indų rekonstrukcijos: 1–3 – redukcinėje aplinkoje degti indai, 4 – oksidacinėje aplinkoje degti indai. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 14. Reconstructions of vessels from the turn of the 16th-century: 1–3 – vessels fired in reduction, 4 – vessels fired in oxidation. 0 5 cm

lovių, lėkščių šukių ir didesnių indų fragmentų. Didesnioji dalis virimo puodų nepuošti, tik kelios virimo puodų šukės išorėje puoštos bangelių ornamentu, įrėžtais įbraukimais, horizontaliomis žiedimo rievėmis. Puodų pakraštėliai kelių tipų. Pirmo tipo pakraštėliai iš vidaus yra su profiliu dangteliui. Antro tipo pakraštėliai atlenkti į išorę ir suapvalinti, trečio tipo pakraštėliai atlenkti į išorę, briauna vertikali, profiliuota. Ketvirto tipo pakraštėliai taip pat atlenkti į išorę, profiliuoti, išsiskiria aukštesniu kakleliu. Puodų molyje yra smulkiai grūsto granito priemaišа, patys puodai degti oksidacinėje aplinkoje, dugnuose atsispaudęs smulkus žvyras, kad būtų lengviau puodą nukelti nuo žiedžiamojo ratelio.

Redukcinėje aplinkoje degtų puodų pakraštėliai atlenkti į išorę ir suapvalinti, kai kurių briaunos aštrios, sienelės išorėje puoštos horizontaliomis žiedimo rievėmis. Dalis indų yra su kelių cm aukščio kakleliu, o pakraštėliai iš vidaus profiliuoti dangteliams. Puodų aukštis siekia iki 18 cm, angų skersmuo iki 19 cm (14:1–3 pav.). Nors surasta palyginti daug redukcinėje aplinkoje degtų indų šukių, tačiau vyrauja oksidacinėje aplinkoje degtų indų šukės.

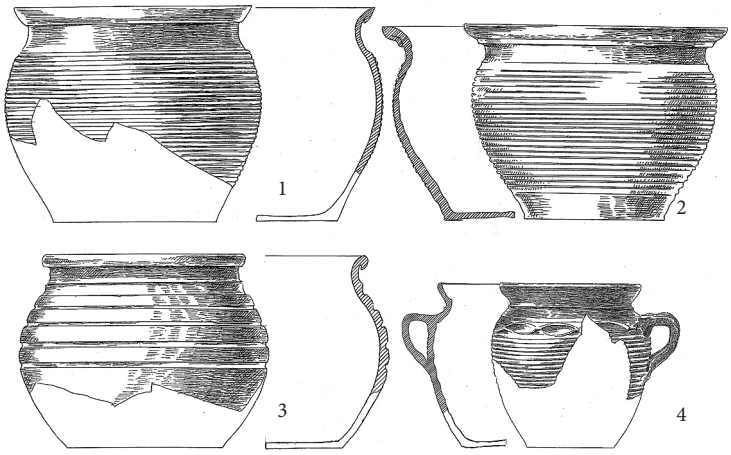

Oksidacinėje aplinkoje degti indai žiesti, didesnė dalis viduje glazūruoti žalia, ruda, gelsva įvairių atspalvių glazūra. Visiškai atkurta puodynė ir 2 puodeliai (15 pav.). Puodynė 20,5 cm aukščio, 14 cm skersmens anga, 10,5 cm skersmens dugnu. Pakraštėlis vertikalus, profiliuotas, vidus glazūruotas žalia glazūra, išorėje yra žiedimo rievės, indas su ąsa. Puodelio su ąsa aukštis 11,5 cm, angos skersmuo 8,5 cm, dugno skersmuo 6 cm. Pakraštėlis profiliuotas, vidus glazūruotas žaliai. Vienas indas petelių srityje puoštas prilipinta juostele su įspaudimais (14:4 pav.). Visų kitų rastų puodų pakraštėliai vertikalūs, profiliuoti, iš vidaus su įdubimu dangteliui, glazūruoti žalios ir rudos, rečiau geltonos spalvos glazūra. Kai kurie indai buvo su profiliuotomis 7–8 cm ilgio ąsomis. Puodų dangteliai žiesti, nuo 15 iki 21 cm skersmens, apvalios rankenėlės nuo 3,5 iki 5,9 cm skersmens, 2,5–4 cm aukščio. Visi dangteliai neglazūruoti, vieni degti redukcinėje aplinkoje, kiti oksidacinėje.

Prie stalo indų priskirtos keptuvių, kepimo lovių, ąsočių, dubenų, lėkščių šukės. Keptuvės žiestos, degtos oksidacinėje aplinkoje. Vienos keptuvės skersmuo 24 cm, kojelių aukštis 5 cm. Pakraštėlis status, profiliuotas, vidus padengtas žalios spalvos glazūra. Kitų keptuvių pakraštėliai statūs, profiliuoti arba atlenkti į išorę ir profiliuoti, vidus padengtas žalia, geltona glazūra. Išilgai perpjauto cilindro formos kepimo lovių surastos tik kelios geltonai glazūruotos šukės. Ąsočių pakraštėliai statūs arba profiliuoti, dengti žalia glazūra, kartais dekoruoti prilipinta juostele su įspaudimais. Panašiai puoštas ir vieno neglazūruoto ąsočio dugnas. Iš importinių gaminių paminėtinas ąsotėlio kaklelio ir sienelių šukės, pagamintos iš akmens masės, padengtos rusva ir bespalve glazūra. Paminėtini nedideli ąsočių fragmentai, glazūruoti ruda ir geltona glazūra. Sienelės išorėje puoštos baltu stilizuotu augaliniu-geometriniu ornamentu.

15 pav. XVI a. I pusės indų rekonstrukcijos. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 15. Reconstructions of vessels from the first half of the 16th century.

16 pav. XVI a. I pusės dubenų rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 16. Reconstructions of bowls from the first half of the 16th century. 0 10 cm

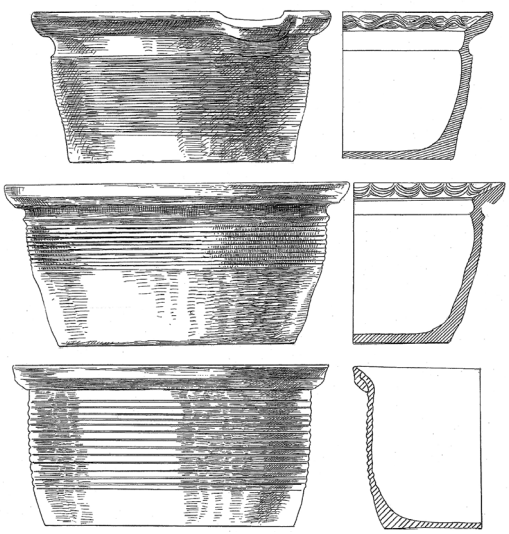

0 5 cm

17 pav. XVI a. I pusės dubuo. A. Žalnieriaus nuotr.

Fig. 17. A bowl from the first half of the 16th century.

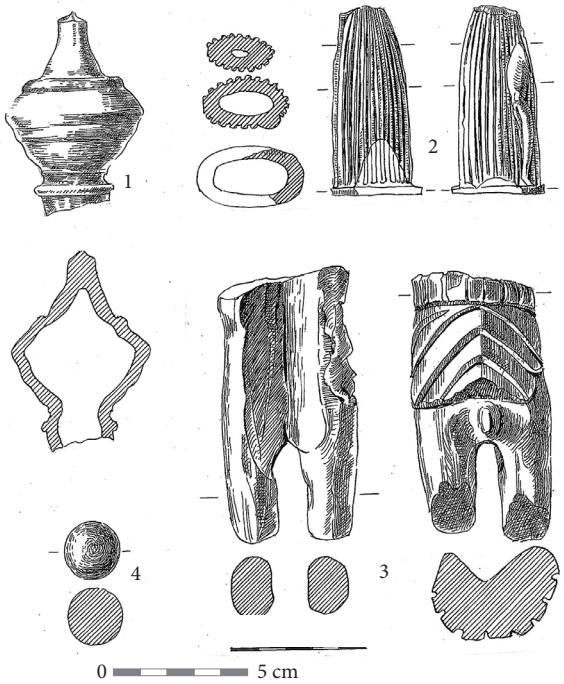

0 5 cm

18 pav. Keraminiai dirbiniai: 1 – krosnies karūnėlės dalis (?); 2–3 – vyro ir moters figūrėlių fragmentai; 4 – molinis rutuliukas. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 18. Ceramic artefacts: 1 – part of a 'crown' stove tile (?); 2–3 – fragments of male and female figurines; 4 – a clay marble.

Dubenys degti redukcinėje ir oksidacinėje aplinkoje. Redukcinėje aplinkoje degto dubens pakraštėlis ir sienelės dekoruotos įrėžtomis bangelėmis, 3,4 cm pločio pakraštėlis atlenktas į išorę, dugnas 26 cm skersmens. Kito dubens pakraštėlis atlenktas į išorę ir prispaustas, sienelių išorė puošta horizontaliomis žiedimo rievėmis. Oksidacinėje aplinkoje degtų dubenų pakraštėliai profiliuoti, atlenkti į išorę, didesnės dalies dekoruoti įrėžtų bangelių juostomis, žaliai glazūruoti. Dubenų aukštis 13–16 cm, dugnų skersmuo 18–22 cm, angos skersmuo iki 26 cm, angos krašto plotis 2,6–3,2 cm (16–17 pav.).

Taip pat rasta neaiškios paskirties žiestų dirbinių šukių. Galbūt dirbiniai naudoti kaip dūmtraukių vamzdžiai. Retesnis radinys – kelios žiestų taupyklių šukės. Iš statybinės keramikos paminėtini žaliai glazūruotų ir neglazūruotų kvadratinių plytelių, kraiginių čerpių fragmentai, kelių skirtingų profilių plytos, naudotos greičiausiai durų ir langų angokraščiams papuošti. Rečiau pasitaikančius stiklo dirbinius sudaro rudo neskaidraus stiklo taurelių dugneliai ir žalsvos spalvos langų stiklo šukės bei švininio lango rėmelio fragmentas.

Labai reti radiniai, bene pirmą kartą surasti Kauno senamiestyje, yra keraminės vyro ir moters figūrėlių dalys. Jos 6 ir 9 cm aukščio, nulipdytos iš molio, neglazūruotos ir išdegtos oksidacinėje aplinkoje. Vyro figūrėlės surasta tik apatinė liemens dalis su lytiniais organais ir kojomis, moters figūrėlės taip pat surasta tik apatinė dalis kūno dalis su klostuotu sijonu, iš kurio kyšo nuoga koja (18:2–3 pav.). Figūrėlių paskirtis neaiški. Neaiški ir molinio žiesto neglazūruoto dirbinio paskirtis. Galbūt tai krosnies karūnėlės dalis (18:1 pav.). Kaip žaislas galėjo būti naudotas molinis 2 cm skersmens rutuliukas (18:4 pav.). Išskirtiniai, ypač retai randami senamiesčio kultūriniuose sluoks-

19 pav. Molinė devocionalijos forma.
A. Žalnieriaus nuotr. 0 5 cm

Fig. 19. A clay form for a devotional image.

20 pav. Molinė devocionalijos forma.
A. Žalnieriaus nuotr. 0 3 cm

Fig. 20. A clay form for a devotional image.

niuose radiniai yra keraminės liejimo formelės. Pirma formelė buvo sudaužyta, surinkta ir suklijuota beveik visa. Ji 10x12x1,2 cm dydžio. Joje vaizduojama Šv. Mergelė Marija su Jėzumi ant rankų ir jį garbinantys 3 karaliai ir piemenys ar angelai (19 pav.). Antroje ovalo formos 6,5x4,5x1,2 cm dydžio formelėje yra atspaustas ar išmodeliuotas angeliukas su nimbu aplink galvą, kairėje rankoje laikantis *globus cruciger* – pasaulio rutulį su kryžiumi. Tai visą pasaulį apimančio Kristaus tikėjimo simbolis (20 pav.). Skelbiant pirminius sklypo A. Jakšto gatvės 6 tyrinėjimų duomenis (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 326) paminėta, kad buvo surastos akmeninės liejimo formos, tačiau formeles apžiūrėjęs Kauno technologijos universiteto chemijos fakulteto dr. F. Savickas nustatė, kad formelės yra pagamintos iš gerai paruošto šamotinio molio ir išdegtos oksidacinėje aplinkoje. Jo nuomone, formelėse negalėjo būti liejami metalo atspaudai, nes jos neišlaikytų liejamo metalo karščio, taip pat mažojoje formelėje yra „neigiami" paviršiai, kurie būtų kliudę išimti išlietą metalinį dirbinį. Galbūt šiose formelėse galėjo būti gaminamos devocionalijos ir votai iš vaško.

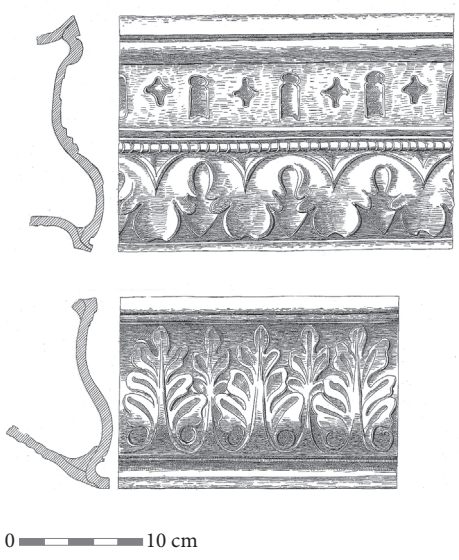

0 10 cm

21 pav. XVI a. paskutinio ketvirčio karniziniai kokliai. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 21. Cornice stove tiles from the last quarter of the 16th century.

Pamatų duobės užpylimo paviršiuje ir pastato kiemo sluoksniuose surasta žaliai glazūruotų plokštinių karnizinių koklių, puoštų akanto lapais ir geometriniu ornamentu (21 pav.). Kiti plokštiniai kokliai puošti

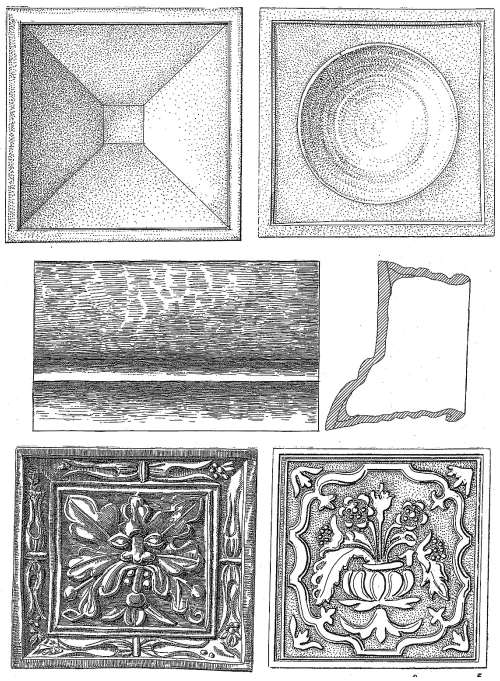

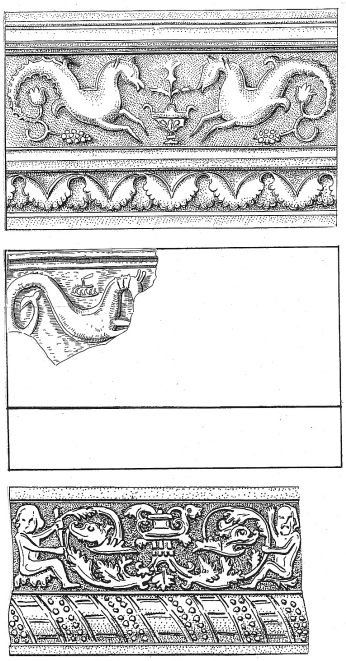

0 5 cm

22 pav. XVI a. pabaigos plokštinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 22. Reconstructions of panel stove tiles from the late 16th century.

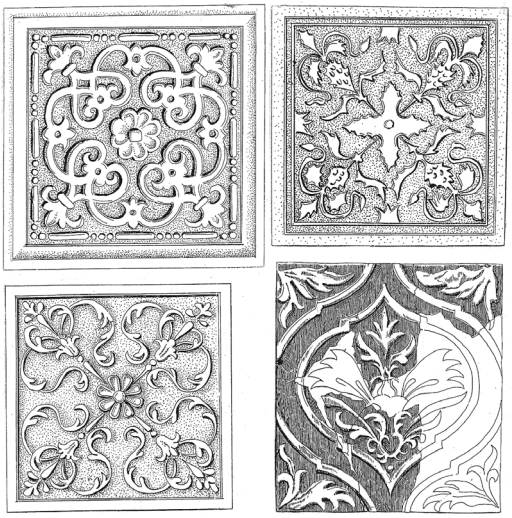

0 5 cm

23 pav. XVII a. I pusės plokštinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 23. Reconstructions of panel stove tiles from the first half of the 17th century.

0 5 cm

24 pav. XVII a. I pusės karnizinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 24. Reconstructions of cornice stove tiles from the first half of the 17th century.

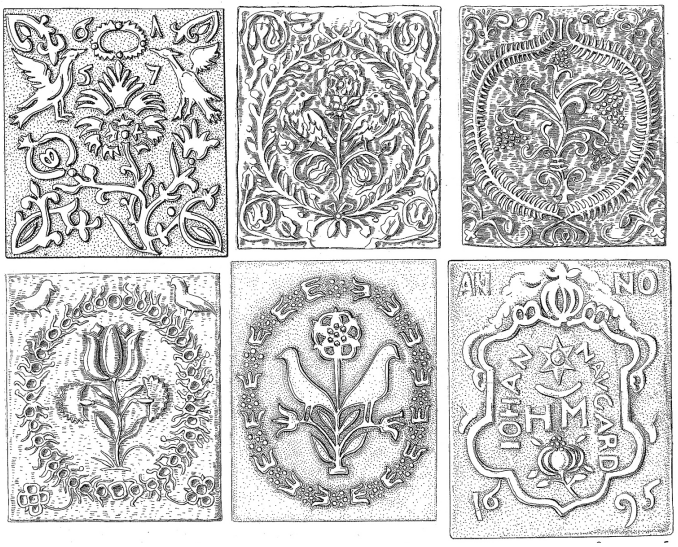

0 5 cm

25 pav. XVII a. II pusės plokštinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 25. Reconstructions of panel stove tiles from the second half of the 17th century.

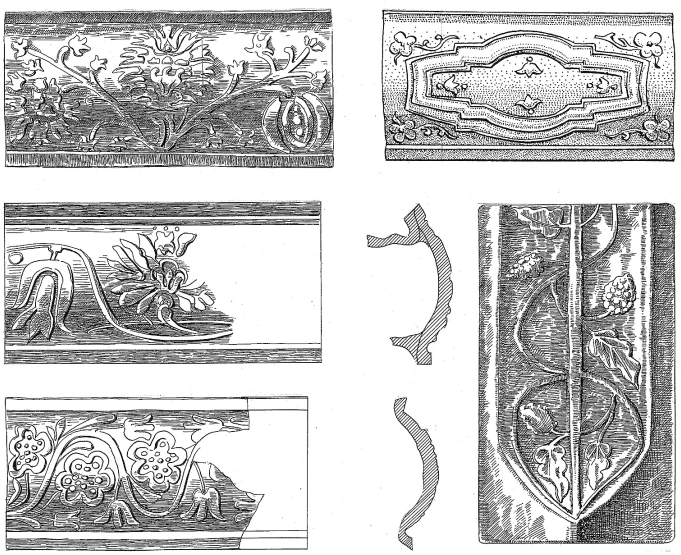

0 5 cm

26 pav. XVII a. II pusės karnizinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 26. Reconstructions of cornice stove tiles from the second half of the 17th century.

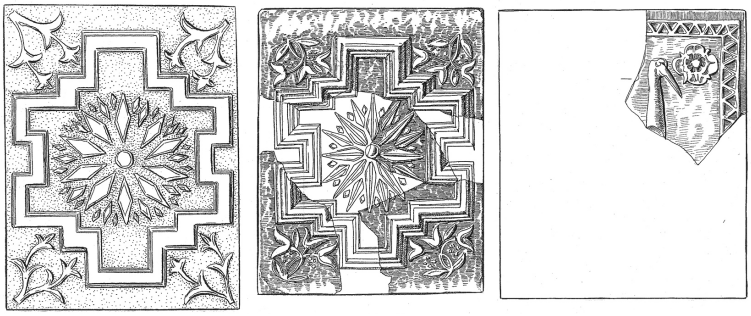

27 pav. XVIII a. plokštinių koklių rekonstrukcijos. V. Trečiokienės pieš. 0 5 cm

Fig. 27. Reconstructions of 18th-century panel stove tiles.

vaza su gėlių puokšte, groteskine maskarono kauke. Taip pat rasta koklių lygiu, kiek įgaubtu paviršiumi ir plokšte, puošta apvaliu įdubimu (22 pav.). Šie kokliai datuojami XVI a. paskutiniu ketvirčiu. XVII a. I pusei priskirti plokštiniai kokliai puošti stilizuotu augaliniu ornamentu su kampine simetrija ir kokliai, krosnies fasade sudarantys tęstinį ornamentą. Karniziniai kokliai puošti jūros žirgeliais, stilizuotomis žmonių ir delfinų figūromis. Dauguma XVII a. I pusės koklių glazūruoti žaliai, rečiau randami neglazūruoti kokliai (23–24 pav.). XVII a. buitinę keramiką sudaro žiestų, glazūruotų įvairių atspalvių žalia, ruda, geltona glazūra puodų, puodynių, ąsočių, keptuvių ir lėkščių šukės. Kartu surasta daug lipdytų virimo puodų fragmentų.

Trečiame kultūrinių sluoksnių horizonte surasti 167 gyvūnų kaulai. Naminiams gyvūnams priklausė 125 kaulai: 97 – galvijams, 5 – ožkoms / avims, 23 – kiaulėms. Laukiniams gyvūnams priskirti 4 briedžio kaulai. Nenustatyta 38 kaulų priklausomybė.

Ketvirtas sluoksnių horizontas (XVII a. II pusė – XVIII a.). Sluoksnių horizontą sudaro pilko su griuvenomis juodžemio, supiltiniai žvyro, smėlio, griuvenų sluoksniai, rūsių užpylimai. Jie formavosi miestui atsigaunant po XVII a. vidurio okupacijos metu įvykusių sugriovimų ir gaisrų. Dalis nugriautų pastatų buvo nebeatstatyti, o jų rūsiai buvo užpilti šiukšlėmis. Tyrinėto sklypo Š dalyje surastas pastatas sudegė ir buvo nugriautas XVIII a. viduryje – virš skliauto supiltame sluoksnyje rastas Augusto III varinis grašis su 1754 m. data. Archeologinius horizonto radinius sudaro plokštinių koklių ir buitinės keramikos fragmentai. Vyrauja stačiakampiai plokštiniai kokliai, puošti stilizuotu augaliniu ornamentu ir paukščių poromis, aprėmintomis augalų vainikais. Reiktų išskirti plokštinį koklį su 1695 m. data ir užrašu „IOHAN NAVGARD“, kurio puošyboje yra ir heraldinių elementų (25 pav.). Karniziniai kokliai yra su išgaubta plokšte, puošti augaliniu ir geometriniu ornamentu (26 pav.). Kokliai glazūruoti žalia, retai ruda glazūra. XVIII a. kokliai puošti geometriniu ir stilizuotu augaliniu ornamentu, glazūruoti žaliai ir rudai. Retesnis koklio ornamentas – gandro figūra su geometrinio ornamento rėmu (27 pav.). Krosnies karūnėlė žaliai glazūruota, puošta vaza su gėlių puokšte, aprėminta sudėtingu augalinių geometriniu ornamentu (28 pav.). Iš retesnių radinių pažymėtina lipdyto tradicine technika kepimo lovio rekonstrukcija (29 pav.). Kepimo lovys rastas pastato rūsyje ir datuojamas XVIII a.

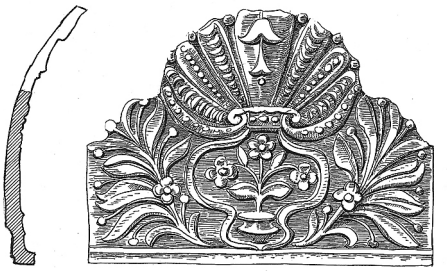

0 5 cm

28 pav. XVIII a. krosnies karūnėlė. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 28. An 18th-century 'crown' stove tile.

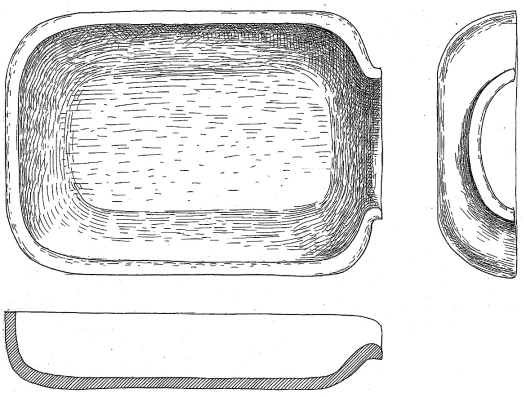

0 5 cm

29 pav. XVIII a. lipdyto kepimo lovio rekonstrukcija. V. Trečiokienės pieš.

Fig. 29. A reconstruction of the 18th-century hand built roasting pan.

The finds from the investigations of 2008 in the plot at A. Jakšto Street 6

A brief account of the results of the excavation at A. Jakšto Street 6 in Kaunas Old Town was already published last year in *ATL 2008* (Vilnius, 2009, pp. 324–327). The abundance of the finds and the uniqueness of some of them prompted the preparation of this article describing the finds according to the four mid-14th–18th-century cultural layer horizons recorded in the excavated plot.

In the mid-14th–15th-century horizon, sherds of hand built and frequently decorated cooking pots, thrown vessels fired in reduction, and 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln*) (Figs. 1–3) predominated. In the late 15th – first half of the 16th-century horizon, sherds of cooking pots, thrown household ceramics, and the edges, walls, and bottoms of 'pot-shaped' stove tiles were found. The greater part of the 'pot-shaped' stove tiles were fired in oxidation although tiles fired in reduction were also found (Figs. 4–6). Only one part of a panel stove tile (*Blattkachel*) frame and a fragment of a niche stove tile (*Nischenkachel*) with green and yellow glaze were found. No sherds of ornamented cooking pots were encountered in this horizon.

In the mid-16th – first half of the 17th-century horizon, sherds of panel and 'pot-shaped' stove tiles as well as of very diverse household ceramics were found. The 'pot-shaped' stove tiles were thrown, only fired in oxidation, on occasion had green and brown glaze, and had bottoms decorated with multi-petalled rosettes (Figs. 7–8). The panel stove tiles had floral and geometric ornamentation and frequently polychrome glaze (Figs. 9–13). Thrown ceramics fired in oxidation predominated, although a large part of the finds also consisted of traditional, hand built cooking pot sherds (Figs. 14–17). The exceptional finds were fragments of human clay figurines and clay casting moulds (Figs. 18–20). The panel stove tiles from late 16th – first half of the 17th-century ovens had green glaze and floral ornamentation (Figs. 21–24). The stove tiles from second half of the 17th-century ovens were rectangular, had

green glaze, and were decorated with pairs of birds and floral patterns (Figs. 25–28). The exceptional find from this period was a hand built roasting pan (Fig. 29).

KĖDAINIAI

Algirdas Juknevičius

Tyrinėjimai sklype Paeismilgio gatvėje 12

2009 m. Kėdainių senamiestyje, sklype Paeismilgio gatvėje 12 tyrinėta sklypo PV dalis, kurioje numatyta pastatyti gyvenamąjį namą. Ištirtas 115,5 m^2 dydžio plotas, atkastas 1,3 m storio kultūrinis sluoksnis, kurį sudaro 6 horizontai. Ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas XV a., vėlyviausias – XX a. I puse.

Sklypas suformuotas Nevėžio dešiniojo kranto ŠR (Kėdainių) pusėje, istoriniame žydų kvartale, prie Senosios rinkos aikštės. Jis netaisyklingo stačiakampio plano, 5,2 a dydžio, šiuo metu tuščias. Ištuštėjo sklypas per II Pasaulinį karą, nugriovus čia stovėjusią žydų mokyklą „Šiva Kruim“.

Ankstyviausi duomenys apie sklypą yra iš XIX a. vidurio. Detaliame 1869 m. Kėdainių miesto plane sklypo priekyje, prie dabartinės Paeismilgio gatvės pažymėtas nedidelis stačiakampis pastatas su dviem vartais iš R ir V pusių bei didelis kiemas, priklausęs Didžiajai ir Mažajai sinagogoms. Istoriniai šaltiniai liudija, kad minėtame pastate veikė žydų mokykla „Šiva Kruim“. Mokykla buvo medinė, vieno aukšto, su stačiu dvišlaičiu stogu, padengtu malksnomis. Žinoma, kad 1913 m. mokyklos dvasinės valdybos seniūnas kreipėsi į Kauno gubernijos statybos skyrių su prašymu leisti statyti prie mokyklos mūrinį priestatą. Leidimas buvo gautas, bet mūrinis priestatas dėl nežinomų priežasčių pastatytas nebuvo. Tai patvirtina 1915 m. schematinis sklypo planas ir pastarieji archeologiniai kasinėjimai – priestatas plane nepažymėtas, o jo pamatų kasinėjant sklypą nerasta. Tarpukariu sklypo ribos ir apstatymas nesikeitė. 1921 m. Kėdainių miesto plane sklypas pavaizduotas tokio pat plano kaip ir cariniame 1913 m. plane: sklypo V pakraštį ribojo bevardis akligatvis, kuris iš Sinagogų (dabartinės Senosios rinkos) aikštės ŠR kampo statmenai vedė į žydų gaisrinę, stovėjusią už mokyklos sklypo. Sklypo R pakraštį ribojo privatus sklypas, o P pakraštį – Pirties (dabartinė Paeismilgio) gatvė. Vienintelis sklype stovėjęs žydų mokyklos „Šiva Kruim“ pastatas šliejosi prie tuometinės Pirties gatvės Schematiniame 1929 m. sklypo brėžinyje–projekte pažymėta mokykla, prieangis prie mokyklos Š sienos, lauko tualetas sklypo Š pakraštyje ir prie mokyklos V sienos planuojama statyti mūrinė ugniasienė. Tikriausiai tuo metu mokyklai buvo pastatytas antras medinis aukštas, kadangi 1930 m. žydų kvartalo aerofotonuotraukoje mokykla užfiksuota dviejų aukštų, su dvišlaičiu stogu, padengtu skarda. Mokykla uždaryta 1941 m. naciams okupavus Kėdainius, o 1942 m. žiemą, pasak liudininkų, nugriauta.

Mokyklos pamatai atkasti 24–30 cm gylyje nuo dabartinio nuožulnaus sklypo paviršiaus (1 pav.). Pamatai stačiakampio plano, 7,8 m pločio, lygiagretūs Paeismilgio gatvei ir 9 m ilgio į kiemą. Jie mūryti iš lauko riedulių ir plytų, surišti kalkių skiediniu. Pamatų priekyje yra įvažiavimo į mokyklos kiemą grindinys su nuotekų lataku. Priekinė pamatų dalis, esanti prie Paeismilgio gatvės, yra 30 cm plo-